

Деменчук Марина Олександрівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури*

ДО ПИТАННЯ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ З ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Забезпеченню єдності судової практики Верховним Судом в Україні в сучасних умовах реформування приділяється значна увага. Досліджуючи це питання, варто звернути увагу, що становлення і розвиток цієї судової установи мали тривалий та непослідовний характер, коло його повноважень, місце у системі судоустрою держави неодноразово змінювалися.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне виділити певні періоди у розвитку повноважень Верховного Суду з забезпечення єдності судової практики. Пропонуємо виділяти:

1. Дорадянський період (1917 р. – 1918 р.). Незважаючи на те, що в науковій літературі протягом вказаних років виділяють такі самостійні етапи як «Відродження Української держави», «Українська Гетьманська держава» [1], в рамках періодизації забезпечення єдності судової практики пропонуємо об'єднати їх в один через відсутність реального забезпечення єдності судової практики.

2. Радянський період (1918 р. – 1991 р.), який охоплює:

– 1918 р. – 1919 р. – рішення новостворених судів в умовах воєнного часу були остаточними, не підлягали оскарженню і мали негайно виконуватись, друга інстанція була відсутня;

– 1919 р. – 1921 р. – виконання судових повноважень з забезпечення судової практики покладено на орган виконавчої влади НКЮ СРСР, в якому були утворені IX відділ – Верховний судовий контроль і X відділ – Верховний касаційний суд;

– 1921 р. – перетворення Верховного касаційного суду на Верховний касаційний трибунал при ВУЦВК, а згодом – утворення Єдиного Верховного трибуналу УСРР, який став касаційним органом та органом судового нагляду за всіма чинними на території України трибуналами [2, с. 52, 54].;

– 1922 р. – 1936 р. – забезпечення єдності судової практики Верховним Судом УСРР. Так, Верховний Суд УСРР здійснював контроль за усіма судовими установами в республіці, окрім певних виключень, розглядав деякі справи у касаційному порядку, здійснював розгляд особливо важливих справ по першій інстанції, а Пленум Верховного Суду УСРР мав право тлумачи закони з питань судової практики. Проте, варто відзначити, що формування тоталітарного режиму, яке супроводжувалось створенням позасудових карально-репресивних органів, вироки яких не підлягали оскарженню, не лише порушувало право оскарження судового рішення, а й створювало умови для розбалансованості судової практики;

– 1936 р. – 1991 р. – забезпечення єдності судової практики Верховним Судом УРСР, наприклад, шляхом надання керівних роз'яснень, здійснення нагляду за всіма судами республіки та ін. [2, с. 60].

3. Період незалежної України (1991 р. – сучасні часи), який охоплює:

– 1992 р. – 2002 р. – проголошення Верховного Суду України вищою судовою інстанцією в системі загальних судів, яка переглядає в апеляційному та касаційному порядку справи, розглянуті загальними судами, та справи за нововиявленими обставинами.

– 2002 р. – 2010 р. – розширення повноважень Верховного Суду України, який переглядав справи у зв'язку з винятковими обставинами у порядку, встановленому процесуальним законом; справи у касаційному порядку у випадках, встановлених законом; у випадках, передбачених законом, розглядав інші справи, пов'язані з виключними обставинами, надавав судам роз'яснення з питань застосування законодавства на основі узагальнення судової практики

та аналізу судової статистики, а у разі необхідності визнавав нечинними роз'яснення Пленуму вищого спеціалізованого суду;

– 2010 р. – 2015 р. – повноваження Верховного Суду України суттєво звужені на користь вищих спеціалізованих судів, які розглядали справи відповідної судової юрисдикції в касаційному порядку згідно з процесуальним законом, аналізували судову статистику, вивчали та узагальнювали судову практику;

– 2016 р. – сьогодні – зміцнення повноважень Верховного Суду щодо забезпечення єдності судової практики, надання його висновкам щодо застосування норм права, викладених у постановах Верховного Суду обов'язкового характеру для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права.

Відзначимо, що наведена періодизація має умовний характер, проте дозволяє підтвердити тезу, яка була висловлена на початку дослідження щодо непослідовності реформування повноважень Верховного Суду з забезпечення єдності судової практики.

Список використаної літератури:

1. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. 5-те вид., випр. і допов. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2006. – 437 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/B1KTcw>

2. Сердюк В. В. Верховний Суд України: витоки, сучасність, перспективи: монографія. – Київ : Істина, 2008. – 304 с.